

ponuja kot skrbništvo, ta popolna duhovna korupcija, ki zase terja, da jo spoštujemo kot največje metafizično bogastvo: temu, da je televizijskim pridigarjem uspelo iz pomanjkljivosti napraviti prednost, lahko rečemo samo genialnost.

Martina Heideggra, bržkone največjega filozofa tega stoletja, so nekoč povprašali po mnenju o sodobnem stanju duha. Suho je odvrnil, da nas samo še bog lahko reši. Preučevalec svetovnih religij Max Weber je kljub temu, da ga vsak študent pozna kot zapriseženega racionalista, dopuščal nostalgичno možnost za povratek »novih prerokov« in »veliki preporod starih idej in idealov«. Rad bi verjel obema. Prepričan pa sem, da niti novi preroki niti bog ne bodo prišli med nas skozi migetajoči kvadrat malega ekrana.

Seveda ni mogoče oporekati dejstvu, da imata trg in ekonomska logika ponudbe in povpraševanja svoje legitimno mesto v sleherni moderni družbi. Vendar – če za trenutek tudi sam uporabim svetopisemsko metaforo – Jezus najbrž ne bi bil pregнал menjalcev denarja, če ne bi zasedli templja. Televizijski pridigarji, ti sodobni farizeji, pa so po vsem videzu sodeč prignali filozofijo trženja do perverz-nega absurda.

Kakor je katedrala v Chartresu ponazarjala bistvo srednjeveškega duha, tako danes nemara bistvo sodobnega duha simbolizira rumeni obok, ki ponosno stoji pred McDonaldevimi hamburgerskimi palačami. Zato morda ne bi bilo docela pretirano trditi, da televizijski evangelizem razvija pač tak krščanski stil, kakršnega povprečna Amerika sploh še lahko sprejme.

Če je bila religija namreč izvorno res izraz človeške potrebe po transcendenci, smislu in zavezi skupnosti, kot nas navaja k misli latinski izvor besede *religio*, ki pomeni »povezovati se«, potem je sodobnemu krščanstvu dejanski milostni udarec zadala ravno četica neskrupuloznih zagrizencev. Kar bi morala biti predvsem simbolična menjava darov, je postalo kupljivo. Kar bi morala biti najpoprej zadeva celovite osebne investicije, investicije celovite osebnosti, je postala stvar trga. Strah pred vzpostavitvijo pristnega stika s sočlovekom in s transcendenco se v elektronsko produciranem prostoru, kjer so meje med posvetnim in svetim zabrisane do neprepoznavnosti, samo še okrepi.

Psihološki strah, eksistencialna negotovost in socialna zbežanost pa ženejo vodo na mlin takojšnji potrebi po smislu: televizijska cerkev je kajpak najbolj pri roki, saj je oddaljena le za pritisk na gumb. A če je najlažja alternativa vedno tudi najslabša, potem elektronskim vernikom v nekem bistvenem smislu, namreč v smislu metafizičnega iskanja, ni bilo nič prihranjeno. To pa tudi pomeni, da se moramo ponovno vprašati, ali je človek v univerzumu res sam.

JANEZ STANIČ*

Srednja Azija v svetovni politiki

Z razpadom Sovjetske zveze se na dveh celinah – v Evropi in Aziji – temeljito spreminja politična struktura, hkrati pa nastajajo povsem nove notranje in medna-

* Janez Stanič, publicist in direktor Cankarjeve založbe v Ljubljani.

rodne razmere, katerih možne posledice je ta hip moč komaj slutiti. Evropsko javnost trenutno najbolj zanima dogajanje v Rusiji in Ukrajini, dveh novih, velikih in močnih evropskih državah; delno zato ker so njuni odnosi konfliktni in grozijo Evropi z novim, zelo resnim kriznim žariščem, v veliki meri pa tudi zato ker je nastanek novih držav na vzhodu Evrope ustvaril popolnoma nove politične razmere, v katerih so povsem izginile nedavne evropske delitve, helsinški red in načela skoraj polstoletnega evropskega sožitja.

Zaradi teh bližnjih, evropskih razsežnosti sprememb in njihovih možnih posledic so znatno manj pozornosti deležna dogajanja na drugem koncu razpadlega sovjetskega imperija – v Srednji Aziji. Toda ta del sveta, ki je bil doslej gluha provinca tako v sami Sovjetski zvezi kot v svetovni politiki, je v strateškem, nacionalnem, verskem in marsikakšnem drugem pogledu vendarle ena od prelomnic sveta in če tu pride do večjega potresa, ga bo čutil ves svet. Pravzaprav niti ni treba kakšnih posebnih tektonskih premikov – že samo dejstvo, da je sovjetski imperij razpadel, je v srcu Azije ustvarilo velikansko vrelišče, v katerem kakšnih petdeset milijonov ljudi išče povsem nove temelje eksistence in smisla, hkrati pa tudi praznino, ki s silovito močjo priteguje zunanjo pozornost in interese. Za vsaj delno ponazoritev tega so zelo zgovorne izjave, ki jih je dal turški premier Sulejman Demirel turškim listom februarja letos, po obisku v ZDA.

Tedaj je med drugim dejal, da se »Turčija danes razprostira od Jadrana do Kitajske«, in nato še ponovil, da je »nastala Turčija, katere en konec je na Jadranskem morju, drugi pa pri kitajskem zidu«. »Z razpadom Sovjetske zveze se je Turčija povečala, čeprav so njene meje ostale nespremenjene,« je dejal in poudaril, da je Turčija zdaj država, v katero so uprte oči sveta, Združene države Amerike pa ji pripisujejo pomembno vlogo v Srednji Aziji. »Zdaj je nastal turški svet, v katerem ni pozabljeno niti zadnje pleme na Kavkazu, ker so to naši bratje.«¹

Za evropska ušesa morda vse to zveni pretirano ali vsaj nekam eksotično, toda realnost, ko kateri v imenu Turčije govori Demirel, je vredna vse pozornosti.

Nekdanja sovjetska Srednja Azija v ožjem pomenu je obsegala štiri zvezne republike, zdaj neodvisne države: Uzbekistan, Tadžikistan, Kirgizijo in Turkmenijo; Srednja Azija v širšem pomenu zajema še Kazahstan. Celotno področje meri okroglo štiri milijone kvadratnih metrov in se strnjeno razprostira od Kaspijskega jezera na zahodu, do kitajske meje na vzhodu, od južnorusskih step in južne Sibirije na severu, do Indije, Irana in Afganistana na jugu. Na tem velikanskem prostranstvu živi okrog petdeset milijonov prebivalcev; štiri petine sestavljajo avtohtoni prebivalci, večinoma turškega porekla, približno petino pa evropski priseljenci, večinoma Rusi.

Razdelitev Srednje Azije na republike, zdaj države, in narode, je v veliki meri umetna in izvira iz imperialnih potreb sovjetske oblasti. Carska Rusija, ki je Srednjo Azijo osvojila in priključila v osemnajstem in devetnajstem stoletju, jo je obravnavala kot enotni Turkestan, razen Kazahstana, ki je bil posebna administrativna enota. Takšno ureditev je prva leta po revoluciji ohranila tudi sovjetska oblast, ki pa se je na začetku dvajsetih let tu soočala z močnim oboroženim odporom, temelječim na protiruski in panturški ideologiji. Kljub zmagi nove, revolucionarne moskovske oblasti je bil Sovjetski Turkestan (tako se je imenovala in administrativno oblikovala ožja Srednja Azija) prevelik, premočan in prenevaren za novo oblast, zato je leta 1924 prišlo do nove delitve, ki je ustvarila na tem področju vrsto novih zveznih republik in hkrati tudi novih narodov.

¹ Dnevni servis vesti, Tanjug, Beograd, 24. februarja 1992.

Nastale so: Uzbeška SSR, Kirgiška SSR, Tadžiška SSR in Turkmenska SSR, njihovo prebivalstvo pa so začeli voditi in vzgajati kot posebne narode, čeprav so zares poseben narod na tem prostoru samo Tadžiki, ki sodijo v iransko jezikovno skupino. Vsi drugi večji narodi na tem področju (Uzbeki, Kazahi, Kirgizi, Turkmeni in Karakalpaki) sodijo v turško narodnostno skupino in čeprav so med njimi določene jezikovne, kulturne in druge razlike (tako se na primer precej razlikujejo nomadski prebivalci stepskih severnih delov Srednje Azije od stalno naseljenih in že od davnine urbaniziranih prebivalcev južnih predelov), bi bila prav tako ali še bolj utemeljena tudi politika jezikovno, narodnostno in politično enotnega Turkestana – z izjemo Tadžikov in Tadžikistana.²

Toda potreba po obvladovanju tega prostora je narekovala politiko »deli in vladaj«, ki je skušala prebivalstvo etnično ločevati na podlagi lokalnih posebnosti, hkrati pa ga tudi čim bolj odtrgati in osamiti pred zunanjiimi rasnimi, kulturnimi in verskimi vplivi – se pravi pred Turčijo in Perzijo, pred specifično kulturno dediščino tega dela sveta in islamom. Zanimiv primer za to je usoda pisave v Srednji Aziji. Pred revolucijo so na vsem tem področju uporabljali arabsko pisavo. Po delitvi Srednje Azije na republike in narode so leta 1927 na silo uvedli latinico, češ da to v kulturnem razvoju pomeni korak naprej in približevanje razvitemu svetu; že čez deset let – leta 1936 – so prav tako na silo ukinili latinico in jo nadomestili z rusko cirilico, spet s pojasnilom, da se na ta način narodi Srednje Azije zbližujejo z rusko in s tem s svetovno kulturo. Seveda je jasno, da je bilo v ozadju tega dogajanja prizadevanje odvzeti srednjeazijski populaciji staro kulturno identiteto.

Desetletja take politike, spremljane z gospodarskim kolonializmom (Srednja Azija je bila dobavitelj surovin, predvsem pa skoraj monokulturni proizvajalec bombaža) in vsemi drugimi značilnostmi sovjetskega sistema (ateizem, rusifikacija, močna ideološka indoktrinacija itd.), so seveda dala določene rezultate, zlasti še ker je celotno področje prišlo pod ruski in nato sovjetski vpliv med splošnim gospodarskim, kulturnim in širše civilizacijskim upadom, ki je povzročil hudo in vsestransko zaostalost. Ena od posledic tega je tudi, da se je praktično vsa sodobna inteligenca v Srednji Aziji oblikovala v letih sovjetske oblasti in seveda po sovjetskih merilih. To je pomembno, ker je inteligenca pač najbolj zavesten in dejaven nosilec identitete.

Čeprav je Srednja Azija kljub velikosti v mnogih pogledih precej enoten in zaokrožen del sveta, problem njene identitete vendarle še zdaleč ni preprost. Še najbolj razpoznavna in tudi najmanj sporna identifikacijska poteza je islam, katerega vpliv so desetletja sistematične in zelo agresivne ateistične propagande omejila samo na zunaj, v resnici pa ne, med drugim tudi zato ne, ker so bili nosilci ateistične propagande tujci – Rusi. Tudi v ateizmu vzgojena inteligenca in nomenklatura nista bili niti prej, še manj pa sta seveda zdaj, ateistično militantni. Po propadu komunizma in razpadu Sovjetske zveze so v vseh srednjeazijskih republikah ostale na oblasti prejšnje strukture – nikjer še ni bilo pravih demokratičnih volitev – ki pa so zdaj vse odkrito naklonjene veri, očitno se zavedajoč, da bo islam v bodoče tudi v politiki igral veliko, morda celo odločilno vlogo. Srednjeazijski muslimani so v veliki večini suniti, med njimi – vsaj za zdaj – ni ekstremnega fundamentalizma ne med širšimi, kmečkimi in neizobraženimi sloji, še manj pa

² Številni, vendar manjši turški narodi živijo še na drugih geografskih področjih nekdanje Sovjetske zveze. Na zahodnem bregu Kaspijskega jezera, na Kavkazu so imeli svojo zvezno republiko, zdaj samostojno državo, Azerbajdžanci; drugi turški narodi živijo v Ruski federaciji, v glavnem na severnem Kavkazu, ob Volgi in v južni Sibiriji, kjer imajo svoje avtonomne republike ali pokrajine. Največji med njimi so: Tataři, Čuvaši, Baškirci, Jakuti, Altajci, Karačajejci, Balkarci, Hakasi, Tuvinci in Ujguri. Vsi turški narodi so večinoma muslimani.

med mestnim prebivalstvom in izobraženci, zato je večini tip sekularne države, kakršna je na primer Turčija, znatno bližji kot fundamentalistični Iran.

Druga zelo razširjena identifikacijska poteza je turška ali turkestanska pripadnost. V obeh primerih gre za isto, to je turško, nacionalno zavest, le da gre v prvem primeru za identifikacijo kar s Turčijo in sanje o nekakšnem velikem turškem imperiju, v drugem pa za zavest, da je Srednja Azija – to je Turkestan – sicer v bližnjem sorodstvu s Turčijo, a vendarle svojska, zaokrožena in razpoznavna celota. Zavest o turkestanski – in ne preprosto kar turški – pripadnosti je veliko bolj razširjena, zlasti med izobraženstvom, in ima tudi globlje zgodovinske korenine. Navsezadnje je bil v vseh desetletjih sovjetske oblasti v Srednji Aziji prav tovrstni turkestanski panturkizem njen najhujši ideološki nasprotnik.

Po razpadu sovjetskega imperija je zamisel o Srednji Aziji kot enotni ali federativni ali vsaj konfederativni državi gotovo vodilna politična misel na tem področju. O njej javno in odkrito govorijo tako politiki kot izobraženci in verski voditelji. Iz njihovih javnih nastopov pogosto, zlasti v tujini, nastaja vtis, kot da je združitev Srednje Azije v novi Turkestan tik pred uresničitvijo. V resnici stvari niso tako preproste, česar se zavedajo tudi najresnejši zagovorniki nove Srednje Azije. Eden najvidnejših med njimi je uzbeški pesnik politik Muhammed Salik, ki takole razmišlja o enotnem Turkestanu:

»S točke, kjer smo zdaj, je do Turkestana še zelo dolga pot in govoriti o enotnem Turkestanu je danes še zelo idealistično. Morda je res vabljen cilj v glavah nekaterih skupin, toda trenutno je neuresničljiv. Prebivalstvo Turkestana je že razdeljeno med pet republik in v vsaki od njih se je oblikovala nacionalna identiteta. Tega procesa, ki se je začel še v kolonialnem obdobju pred kakimi stotimi leti, ni moč spregledati. Ne gre za to, da se ne bi hoteli združiti, toda trenutno je to preprosto nemogoče, to so samo politične sanje. . . . Pred desetimi leti sem tudi sam govoril o združitvi Turkestana – pisal sem celo pesmi o tem – in svojega stališča nisem spremenil. . . . Morda bo v prihodnosti moč ustvariti turkestansko federacijo ali konfederacijo, ki bo temeljila na gospodarskih vezeh. Če se bo pojavila močna gospodarska podlaga z močnim gospodarskim središčem, bo okrog tega središča nastala zveza, pa če jo bomo hoteli ali ne. Vendar pa je povsem gotovo, da ne moremo preživeti brez Kazahstana. Tudi Kazahstan ne more preživeti brez nas, kar velja za vse srednjeazijske republike. Vsi potrebujemo drug drugega. Ko se bodo vsi, ki jih to zadeva, zavedli skupnih koristi od združitve, se bomo združili. Vendar o tem ne more odločati samo politika.«³

To je trezna ocena realnih možnosti, ki v resnici niso tako naklonjene hitri združitvi, kot kaže na prvi pogled. Tudi Salik omenja tako imenovano nacionalno identiteto, ki na vsem tem prostoru nedvomno igra nemajhno vlogo. Kljub islamu in skupni turški pripadnosti kot dvema zelo močnima združujočima dejavnikoma je zlasti med izobraženstvom in mestnim prebivalstvom⁴ že precej razvit tudi občutek še neke posebne nacionalne turške-uzbeške, turško-kirgiške itd. pripadnosti. V tem pogledu položaj v Srednji Aziji spominja na stanje v arabskem svetu, za katero je prav tako značilna dvojna nacionalna indentiteta: splošna arabska in lokalna (egiptovska, sirska, iraška itd.). Tudi Arabci nenehno sanjarijo o enotnosti in združitvi, a so v resnici zelo daleč od tega.

³ Problems of Communism, USIA, Washington, september-oktober 1991, str. 43.

⁴ Delež mestnega prebivalstva je v Srednji Aziji, razen v Tadžikistanu, razmeroma velik; leta 1987 je bil v posameznih republikah naslednji (v odstotkih): Kazahstan 58, Turkmenija 48, Uzbekistan 42, Kirgizija 40, Tadžikistan 33.) Naselenije SSSR, Moskva 1988, str. 16).

Poleg doslej naštetih zavesti o identiteti (islamski, turški, nacionalni) obstajajo še druge, manj razširjene in splošne, vendar ne nepomembne. Tako je na primer zlasti med podeželskim in nekdanj nomadskim prebivalstvom precej razširjena plemenska ali klanska pripadnost, ki je izključna, včasih pa celo sovražna do vseh drugih skupin. Razmeroma močne so lokalne zgodovinske in geografske identifikacije, kajti Srednja Azija je področje starodavnih kultur in velikih starih kulturnih središč, kakršna so bili na primer Samarkand, Buhara, Kokand, Hiva, Fergana in nekatera manj pomembna središča. Prebivalstvo teh nekdanj visoko razvitih in močnih centrov oziroma držav je bolj ali manj ohranilo zavest o svoji posebni pripadnosti, kar neredko povzroča napetosti in konflikte.

Upoštevatni je treba še nekatere druge zelo pomembne razlike na tem področju. Kot je bilo že omenjeno, so Tadžiki tako v nacionalnojezikovnem kot v verskem pogledu izjema; sodijo v iransko jezikovno skupino in šiitski del islama, kar pomeni, da v primerjavi z drugimi srednjeazijskimi narodi gravitirajo k Iranu in ne k Turčiji. To je že čutiti v tem, da Tadžikistan manj sodeluje v skupnih političnih in gospodarskih posvetovanjih med srednjeazijskimi državami, in pa v večji militantnosti islamskih krogov v Tadžikistanu, ki z nenehnimi javnimi demonstracijami in pritiski terjajo vzpostavitev fundamentalistične oblasti.

Precej poseben je tudi položaj Kazahstana, deloma že zemljepisno, saj ta velikanska dežela sega s severozahodnim delom v Evropo, s severnim pa v Sibirijo, predvsem pa zato ker avtohtoni Kazahi sestavljajo manj kot polovico prebivalstva, medtem ko je dobra polovica prebivalcev evropskega porekla, večinoma Rusov. Kazahstan je tudi gospodarsko tesno povezan in odvisen od Rusije, pa tudi zgodovinsko ni povsem integrirani del Srednje Azije. Zato se običajno za ta celoten prostor uporablja naziv »Srednja Azija in Kazahstan«.

Kljub naštetim razlikam, ki niso nepomembne in ki po vsej verjetnosti res onemogočajo nastanek federativne ali celo enotne države na tem področju, pa imajo srednjeazijske države vendar toliko skupnega, da je realna neka oblika tesnejše povezave in sodelovanja na podlagi regionalne, nacionalne in verske sorodnosti. V trenutni politični praksi so to kaže predvsem v pogostih srečevanjih in dogovarjanjih med državami tega področja. Na enem zadnjih takih sestankov aprila letos so se voditelji Kazahstana, Uzbekistana, Kirgizije in Turkmenije (torej brez Tadžikistana) dogovarjali in deloma dogovorili o tesnem sodelovanju pri gospodarskih, političnih, prometnih, kulturnih in obrambnih zadevah. Iz teh dogovorov je razvidno predvsem to, da srednjeazijski voditelji z nezaupanjem gledajo na obstoj in prihodnost Skupnosti neodvisnih držav, ki Srednjo Azijo družijo z evropskim, slovanskim delom nekdanje Sovjetske zveze, in da računajo na popolno neodvisnost celotne regije.

S tem v svetovnih okvirih nastaja novo geopolitično področje, čigar prihodnost je za zdaj še polna neznank. Jasno je le, da gre za velikansko področje, ki je zemljepisno,⁵ gospodarsko⁶ in demografsko⁷ izjemno pomembno, ki pa za svoj

⁵ V tej zvezi so zelo zanimivi sporazumi, o katerih se srednjeazijski državniki dogovarjajo s kitajskimi in turškimi oblastmi. Njihov cilj je vzpostavitev vseazijskih prometnih povezav, v okviru katerih naj bi Kitajsko čez Srednjo Azijo in Turčijo povezali z Evropo. Uresničitev teh načrtov bi bistveno spremenila dosedanje prometno geografijo sveta.

⁶ Srednja Azija s Kazahstanom je potencialno eden največjih svetovnih rezervatov za pridelovanje hrane, dve državi (Uzbekistan in Turkmenija) pa sta zaradi velikanskih zalog nafte in zemeljskega plina zanimivi tudi za mednarodno gospodarstvo.

⁷ V demografskem pogledu so srednjeazijske države naravnost eksplozivne. Naravni prirast na tisoč prebivalcev je leta 1987 znašal:

Tadžikistan	34,9 (3,41%)
Uzbekistan	30,1 (2,91%)

nadaljnji razvoj potrebuje tuje sodelovanje in pomoč in je zato zelo zanimivo za okoliške regionalne sile. Trenutno so v igri predvsem tri: Rusija, Turčija in Iran.

Rusko prisotnost in interese na tem področju zagotavljajo predvsem številne gospodarske, vojaške in druge vezi med Rusijo in Srednjo Azijo, ki so nastale med več kot stoletno rusko nadvlado, in pa močna ruska manjšina, ki sestavlja nekaj manj kot petino vsega prebivalstva tega področja.⁸ Ruski priseljenci živijo večinoma v mestih in sestavljajo zelo močan in pomemben sloj med lokalno tehnično, znanstveno, kulturno in administrativno inteligenco. Njihovemu delu in znanju se nobena od srednjeazijskih držav ne more povsem odpovedati brez hudih negativnih razvojnih posledic. Na drugi strani pa je bilo prav rusko prebivalstvo glavni nosilec kolonialne, raznarodovalne in protiverske politike, kar zdaj, po razpadu sovjetskega imperija in komunizma, ustvarja nenehne napetosti in konflikte, ki se utegnejo v prihodnosti samo še povečevati.⁹ Ne glede na to pa je jasno, da med Rusijo in Srednjo Azijo obstajata medsebojna interesna povezanost in odvisnost in da je tudi v prihodnosti treba računati z določenimi oblikami ruske prisotnosti na tem področju.

Kot smo omenili že na začetku, Turčija izrazito poudarjeno razglša svoje zanimanje za Srednjo Azijo in neprikrite namere, da prevzame vodilno vlogo na tem področju.

Stiki med Turčijo in srednjeazijskimi državami so v zadnjih dveh, treh letih izjemno intenzivni v obe smeri, pri čemer Turčija nastopa pokroviteljsko in daje najrazličnejše oblike pomoči, od ugodnih posojil do diplomatskih, verskih, informativnih, izobraževalnih in drugih oblik dobrih storitev.¹⁰ Celotna Srednja Azija, v širšem okviru pa tudi vsa turkojezična ljudstva v nekdanji Sovjetski zvezi, je postala primarno področje turških interesov, pri čemer se Turčija sklicuje tudi na razumevanje in podporo ZDA. V geostrateškem pogledu nastaja tako povsem nov, doslej neznan položaj, ki utegne bistveno vplivati na prihodnja razmerja in ravnotežja v svetovni politiki.

Prisotnost in interes Irana sta manj ekstenzivna, usmerjena v glavnem na Tadžikistan in Azerbajdžan (ki zemljepisno ne sodi v Srednjo Azijo, je pa za Iran izjemno pomemben, ker v Iranu živi več milijonov Azerbajdžancev). Iranski vpliv je pomemben predvsem zato, ker gre za fundamentalistično islamsko usmeritev, ki

Turkmenija	29,3 (2,80%)
Kirgizija	25,3 (2,29%)
Kazahstan	18,0 (1,35%)
Za primerjavo navajamo ustrezne številke za slovanski del nekdanje ZSSR, ki znašajo:	
Rusija	6,6 (0,85%)
Belorusija	6,2 (0,69%)
Ukrajina	3,4 (0,41%)

(Naselenje SSR, Moskva 1988, str. 110–127).

⁸ Leta 1979 je rusko prebivalstvo Srednje Azije in Kazahstana sestavljalo 19,5 odstotka celotne populacije. Zaradi visoke stopnje naravnega prirasta med avtohtonim prebivalstvom in povečanega izseljevanja ruskih prebivalcev v drugi polovici osemdesetih let je zdaj ta odstotek zagotovo manjši, vendar novejših točnih podatkov nimamo.

⁹ Leta 1991 so med ruskimi priseljenci v nekaterih zveznih republikah izvedli anketo o tem, kako se v tujem okolju počutijo in kaj pričakujejo v prihodnosti. Na vprašanje: Ali lahko v prihodnje v vaši republiki pride do izbruha etničnih konfliktov? je z »vsekakor« in »verjetno« odgovorilo: v Uzbekistanu 77% vprašanih, v Tadžikistanu 76%, v Kirgiziji 59%, v Kazahstanu 54%. Na vprašanje: ali v kratkem pričakujete množično selitev Rusov iz vaše republike? pa je z »vsekakor« in »verjetno« odgovorilo: v Uzbekistanu 80% vprašanih, v Tadžikistanu 79%, v Kirgiziji 71%, v Kazahstanu 24%.

(Moscow news, Moskva, No. 5, 1991).

¹⁰ Konec aprila, ko je bil ta članek napisan, je turški premier Sulejman Demirel pravkar začenjal veliko turnejo po srednjeazijskih državah. Najprej je obiskal Taškent, kjer je podpisal sporazum o turškem posojilu Uzbekistanu v višini 500 milijonov dolarjev in pri tem obljubil, da bo Turčija z vsemi močmi pomagala nekdanjim sovjetskim republikam, da se bodo osamosvojile. Podrobnejši rezultati obiska v trenutku, ko je moral biti ta članek končan, še niso bili znani.

ima ali utegne dobiti pristaše tudi zunaj področja neposrednega iranskega vpliva, to je Tadžikistana.

Gledano celovito, vstopa s Srednjo Azijo v svetovno politiko v vseh pogledih velik in pomemben del sveta, ki je bil doslej docela obroben. Posledice tega za mednarodne odnose je ta hip moč komaj slutiti, vsekakor pa gre za pomembne procese, ki zaslužijo vso pozornost in skrbno spremljanje.

MARJAN OSOLNIK*

Diplomacija kot poklic

1. Republika Slovenija se bo morala v relativno kratkem obdobju usposobiti, da kot nova, samostojna in mednarodno priznana država opravlja vse naloge na mednarodnem področju, da razvija mrežo lastnih diplomatsko-konzularnih predstavništev in vzdržuje takšen način meddržavnega komuniciranja, kot je v svetu ustaljen, skladen z mednarodnim pravom in običaji v diplomatski praksi. Kot majhna država Slovenija ne bo mogla imeti razvejane mreže diplomatsko-konzularnih, gospodarskih, kulturnih ali informativnih predstavništev, pa tudi njene misije bodo morale biti zelo racionalno kadrovske sestavljene. To pomeni, da v diplomatsko-konzularnih predstavništvih praviloma ne bo mogoče izpeljati delitve dela in ožje specializacije, kar postavlja zahtevo po splošno razgledanih in univerzalno izobraženih kadrih, ki hkrati obvladujejo tudi določene specialnosti, tako da lahko hkrati delujejo na najrazličnejših področjih, kot npr. tiska, gospodarstva ali političnih odnosov.

Znano je, npr., da ima skoraj vsako veleposlaništvo ZDA posebnega funkcionarja, usposobljenega za diplomatski protokol, za katerega je to tudi glavna delovna naloga, kar pomeni, da se drugim funkcionarjem misije ni treba ukvarjati s tem, saj vedno lahko dobijo ustrezen, kvalificiran nasvet. Pri nas pa bo potrebno, tako kot večinoma pri majhnih in srednjih državah, da je z zadevami protokola že vnaprej seznanjen in usposobljen praktično vsak diplomatski uradnik in funkcionar, ki odhaja na delo v tujino.

Ustrezni strokovno izobraženi kakovostni kadri lahko mnogo prispevajo k maksimalni racionalnosti delovnih mest v predstavništvih v tujini in k njihovi učinkovitosti ter so gotovo najpametnejša oblika varčevanja v stroki, ki je na splošno v svetu pojmovana kot razsipniška. Predstavljanje države v tujini, zaščita njenih interesov, pravnih in fizičnih oseb sta zahtevni in celoviti nalogi, ki zahtevata visoko profesionalnost in nenehno izpopolnjevanje strokovnega znanja. Poleg tega da se je prav v zadnjem času izredno povečalo število neodvisnih držav, pa je tudi pridobila pomen t. i. multilateralna diplomacija v okviru OZN, KVSE idr., kar zahteva posebno strokovno usposobljenost.

Slovenci vse do nedavna nismo imeli svoje lastne, samostojne in mednarodno priznane države in torej tudi ne lastne diplomacije. Pa vendar je bilo kar lepo število Slovencev, ki so se v preteklosti odlikovali kot ugledni in sposobni diploma-

* Marjan Osolnik, bivši ambasador.